

РОЗДІЛ 1 ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ІДЕОЛОГІЯ

УДК 27-774-735.17.025.1

ВСЕУКРАЇНСЬКА РАДА ЦЕРКОВ І РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

THE ALL-UKRAINIAN COUNCIL OF CHURCHES AND RELIGIOUS ORGANIZATIONS: SOCIO-POLITICAL CONTEXT

Бокоч В.М.,
*кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної політики
Ужгородського національного університету*

Досліджується місце й роль Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій у суспільно-політичному та релігійно-церковному житті України. Визначаються та аналізуються основні напрями її діяльності, такі як досягнення міжконфесійного порозуміння, встановлення партнерських відносин між церквою й державою, участь у вдосконаленні законодавства про релігію та церкву, реакція на суспільно-політичні події, розвиток міжнародних контактів, сприяння євроінтеграції України, фізичному й моральному здоров'ю української нації, протидія російській агресії на Донбасі тощо. Показується, що організація роботи Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій на засадах самоврядування та самофінансування дає їй можливість бути незалежною від чинної влади, політичних партій, громадських організацій і їх керівних органів. Доводиться, що за час свого існування Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій стала авторитетною та впливовою інституцією громадянського суспільства.

Ключові слова: Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, релігія, релігійні організації, суспільно-політичні процеси, громадянське суспільство.

Исследуется место и роль Всеукраинского совета церквей и религиозных организаций в общественно-политической и религиозно-церковной жизни Украины. Определяются и анализируются основные направления его деятельности, такие как достижение межконфессионального взаимопонимания, установление партнерских отношений между церковью и государством, участие в совершенствовании законодательства о религии и церкви, реакция на общественно-политические события, развитие международных контактов, содействие евроинтеграции Украины, физическому и моральному здоровью украинской нации, противодействие российской агрессии на Донбассе и так далее. Показывается, что организация работы Всеукраинского совета церквей и религиозных организаций на основе самоуправления и самофинансирования дает ему возможность быть независимым от действующей власти, политических партий, общественных организаций и их руководящих органов. Доказывается, что за время своего существования Всеукраинский совет церквей и религиозных организаций стал авторитетной и влиятельной институцией гражданского общества.

Ключевые слова: Всеукраинский совет церквей и религиозных организаций, религия, религиозные организации, общественно-политические процессы, гражданское общество.

The paper examines the place and role of the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations in the socio-political and religious life of Ukraine. It also defines and analyzes fundamental orientation of the organization's activities, among which are: achieving interfaith harmony; establishment of the Church-State relationship; involvement in the amendment of the legislation on religion and church; response to socio-political events; development of the international contacts; assistance in Ukraine's European integration, physical and mental health of the Ukrainian nation; opposition to the Russian aggression in Donbas; etcetera. It demonstrates that the organization of work of the All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations, which is based on the principles of autonomy and self-financing, enables it to carry out its mission independent of the current government, political parties, social organizations and their governing bodies. The paper proves that, since its inception, All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations has developed into a credible and influential civil society institution.

Key words: All-Ukrainian Council of Churches and Religious Organizations, religion, religious organizations, social and political processes, civil society.

Постановка проблеми. Зі здобуттям державної незалежності, коли українське суспільство почало формуватися як багатоконфесійне, де всі релігії, віросповідання, релігійні організації проголошувалися рівними перед законом та між собою, постало питання про пошук шляхів до мирного їх співіснування й співпраці в єдиній дер-

жаві. Наприкінці 1991 р. в релігійних колах і владних структурах України з'явилася ідея щодо необхідності утворення міжконфесійного об'єднання, яке сприяло б зближенню й порозумінню церков і релігійних організацій. Однак через наявність гострого протистояння в релігійному середовищі, яке на початку 1990-х рр. охопило значну частину

України, реалізація цієї ідеї стала можливою лише в 1996 р., коли було утворено Всеукраїнську раду церков і релігійних організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, інших міжконфесійних об'єднань були об'єктом досліджень таких українських релігієзнавців: В. Бондаренка, М. Васіна, О. Зайця, П. Калашника, А. Колодного, Ю. Решетнікова, О. Сагана та інших. До їх осмислення долучалися також представники різних релігійних конфесій. Проте проблему дослідження діяльності міжконфесійних об'єднань в Україні не вичерпано. Насамперед відчувається нестача узагальнених наукових доробків щодо напрямів діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, аналізу її заяв і звернень, що стосуються актуальних проблем суспільно-політичного життя. При цьому, незважаючи на те, що в діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій є чимало політичних аспектів, професійні політологи до її дослідження вдаються досить рідко.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є виявлення та аналіз суспільно-політичних аспектів діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій як інституції громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із перших міжконфесійних об'єднань, яке й понині відіграє важливу роль у налагодженні та зміцненні міжрелігійного діалогу й міжконфесійної співпраці, у розвитку державно-церковних відносин, була Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій (далі – ВРЦіРО). На момент заснування до її складу входили лідери та представники 13 релігійних спільнот, пізніше кількість її членів зросла до 19. Серед них – православні, греко-католики, римо-католики, протестантські церкви, послідовники ісламу та іудаїзму. Нині ВРЦіРО охоплює своїм впливом приблизно 90–95% мережі релігійних організацій в Україні.

Одним із найважливіших напрямів діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій було вдосконалення міжконфесійних відносин, розгортання міжцерковного діалогу, встановлення та збереження міжконфесійного миру. Завдяки спільним зусиллям української влади та ВРЦіРО був урегульований міжцерковний конфлікт, знайдено шлях до міжконфесійного порозуміння й примирення. Якщо на початку 1990-х рр. в Україні було понад 1 тис. населених пунктів, охоплених таким конфліктом, то на початок 2003 р. їх залишилося близько 100, а у 2002 р. не було жодного випадку відкритого протистояння на релігійному ґрунті [1, с. 52].

Значні зусилля ВРЦіРО спрямовувала на розвиток партнерських відносин із державою та її

органами. Систематичними були зустрічі її членів із президентами України, головами Верховної Ради України, прем'єр-міністрами України. Окрім безпосередніх контактів із найвищими посадовими особами держави, ВРЦіРО були встановлені відносини та підписані відповідні документи (меморандуми, заяви, угоди) про співробітництво з низкою міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також створені при них спеціальні громадські ради та робочі групи.

Із часу створення ВРЦіРО жодна суспільно значима подія в Україні не залишилася поза її увагою. Вона не лише пасивно спостерігала за процесами, що відбувалися в Україні, а й нерідко була їх учасником, постійно висловлювала своє ставлення до них.

Чітку проукраїнську позицію Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій зайняла щодо подій на Майдані. Нею прийнято низку заяв і звернень, спрямованих на підтримку європейського курсу України, захист мирних протестів, засудження насильства, встановлення миру й спокою в Україні, припинення розбрату та ворожнечі, досягнення порозуміння.

Після завершення Майдану ВРЦіРО зробила заяву щодо визнання й підтримки легітимності державної влади України та звернулася до неї із закликом щодо якнайшвидшого повного відновлення конституційного ладу й утвердження політичних, економічних та інших фундаментальних прав і свобод громадян, рішучої боротьби з корупцією. Вона рішуче засудила будь-які спроби сепаратизму, розділення українців за релігійною, мовною, національною чи будь-якою іншою ознакою, а також закликала до збереження релігійного миру, незалежності й територіальної цілісності України. Члени ВРЦіРО заявили про свою готовність до співпраці з оновленою владою та про очікування від неї мудрого керівництва українською державою [2].

У контексті відносин Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій із владою привертає увагу заява від 1 березня 2016 р. щодо суспільно-політичної ситуації в Україні. Звертаючись до політиків і представників влади, члени ВРЦіРО висловлювали занепокоєння станом справ в Україні, засуджували політиканство та будь-які гонитви за політичними рейтингами, а також особисте збагачення. Серед чинників, що становлять реальну загрозу існуванню незалежної української держави, названо корупцію, яка, на думку релігійних діячів, «знищує нашу державу зсередини та зводить нанівець усі програми міжнародної допомоги». У заяві вказується також на небезпеку авторитаризму й узурпації влади в одних руках, підтримується здоровий баланс між усіма гілками влади – законодавчою, виконавчою та судовою [3].

Важливим напрямом діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій залишається

її участь у законотворчій діяльності, розробленні та публічному обговоренні проектів законодавчих актів. Так, 10 липня 2015 р. ВРЦіРО оприлюднила розроблені нею зміни до Конституції України, спрямовані на забезпечення права на свободу совісті й віросповідання, формування партнерських відносин між державою та церквою, утвердження традиційних духовно-моральних засад і сімейних цінностей в українському суспільстві. При цьому вона заявила про готовність її представників брати участь у роботі Конституційної Асамблеї [4].

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій домагалася, щоб внесення змін до чинного законодавства України про релігію та церкву відбувалося за попереднім погодженням із нею. Однак всупереч позиції ВРЦіРО та зі значними порушенням регламентних норм Верховною Радою України були прийняті зміни до низки законів України, якими запроваджувалася «подвійна» реєстрація релігійних організацій, що призводило до ускладнення процедури набуття ними статусу юридичної особи. Невдоволення в релігійному середовищі викликали також зміни, якими органам прокуратури, центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування надавалося право здійснення контролю за дотриманням законодавства про свободу совісті та релігійні організації, чим розширювалися можливості впливу влади на церкву. До прохання ВРЦіРО щодо ветоування цього закону тодішній Президент України В. Янукович не дослухався, хоча на зустрічі з релігійними лідерами запевняв, що зміни до законодавства України про свободу совісті та релігійні організації не будуть вноситися, якщо вони не матимуть консенсусної підтримки конфесіями [5].

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій доклала зусиль до пропаганди здорового способу життя, покращення фізичного здоров'я українського народу, долучилася до обговорення проблем медичної реформи в Україні, підтримала необхідність удосконалення вітчизняної системи охорони здоров'я, засуджувала поширення в українському суспільстві ВІЛ та СНІДу, алкоголізму й тютюнопаління, закликала органи державної влади до обмеження реклами алкогольних і тютюнових виробів, а також до повної заборони їх вживання в публічних місцях [6].

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій постійно зверталася до питань духовно-морального виховання, захисту суспільної моралі, шлюбу, традиційних сімейних цінностей, дитинства. У спеціальній декларації вона висловила своє негативне ставлення до гомосексуалізму та одностатевих шлюбів як «неприродних» і «гріховних» явищ [7].

31 травня 2017 р. з нагоди Міжнародного дня захисту дітей ВРЦіРО оприлюднила відкрите звернення на захист сім'ї та дітей, у якому зазначила:

«Морально здорова та повноцінна сім'я, тобто союз чоловіка й жінки, є основою суспільства, має на меті збереження дару любові, народження та повноцінне виховання дітей, сприяє збереженню суспільної моралі» [8].

ВРЦіРО виступила проти ратифікації Верховною Радою України Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульської конвенції), оскільки цей документ, на думку членів організації, викривляє розуміння гендерної рівності як рівності прав жінок і чоловіків, зміст гендерної політики держави, а також містить у собі загрози суспільній моралі, сімейним цінностям, вихованню підростаючого покоління [9].

З метою зміцнення духовності та моральності українського суспільства Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій доклала чимало зусиль для збереження, забезпечення належного фінансування й функціонування Національної експертної комісії України з питань захисту суспільної моралі. Однак, незважаючи на її зусилля, у процесі чергової реформи системи органів державної влади цю комісію було ліквідовано.

З початком військового конфлікту на Сході України важливим напрямом діяльності Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій стало її сприяння протидії російській агресії та сепаратизму, сприяння захисту незалежності й територіальної цілісності української держави, підтримка військовослужбовців – учасників АТО, допомога їхнім сім'ям, переселенцям із зони бойових дій.

ВРЦіРО оперативно зреагувала на рішення Ради Федерації Федерального Зібрання Російської Федерації від 1 березня 2014 р. щодо надання згоди на застосування російських військ в Україні, оприлюднивши заяву, у якій застерігала, що «введення військових сил іншої держави на територію України є загрозою не тільки для нашої країни, а й для миру та спокою на Європейському континенті загалом» [10].

Вона звернула увагу на наявність зовнішніх загроз територіальній цілісності України, висловила переконання, що подальші консолідовані дії влади та громадян сприятимуть національній солідарності всього народу України, зміцненню конституційного ладу, подоланню кризи в міждержавних відносинах із Російською Федерацією та збереженню територіальної цілісності України [11].

ВРЦіРО підтримала план Президента України П. Порошенка щодо мирного врегулювання збройного конфлікту та висловила готовність у сприянні його реалізації. Вона вкотре виступила на захист незалежності та територіальної цілісності України, заявивши, що їх втрата – це «гріх перед Богом і майбутніми поколіннями нашого народу». Всеукраїнською радою церков і релігійних орга-

нізацій засуджувалися релігійні переслідування та дискримінація віруючих, захоплення культових споруд на окупованих територіях Донбасу [12].

У зверненні про обов'язок допомоги в захисті Батьківщини (від 10 лютого 2015 р.) ВРЦіРО визнала право громадян, у тому числі віруючих, на участь в обороні своєї Батьківщини, подоланні зовнішньої агресії та встановленні миру в Україні. Наголошувалося також на необхідності консолідації суспільства, об'єднання зусиль усіх гілок державної влади, політичних партій і громадських організацій для проведення необхідних економічних і політичних реформ, надання допомоги захисникам Вітчизни та постраждалим мирним мешканцям Донбасу [13].

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій звернулася до міжконфесійних об'єднань Росії та Всесвітньої ради церков із закликом сприяти звільненню заручників і полонених на Сході України, а в разі неможливості звільнення – забезпечити належні й гідні умови їх утримання відповідно до вимог міжнародного гуманітарного права, підтверджуючи цим свою повагу до гідності кожної людини [14].

Для значної кількості потерпілих від збройного конфлікту на Донбасі важливе значення мало спеціальне звернення ВРЦіРО на підтримку благодійництва та волонтерської діяльності, у якому члени ради закликали віруючих до участі в наданні благодійної допомоги українським військовим, жителям Сходу України, вимушеним переселенцям [15].

З метою безпосередньої підтримки учасників АТО члени Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій 2 листопада 2016 р. здійснили поїздку в зону бойових дій, де спілкувалися з місцевою владою, населенням, представниками місії ОБСЄ, молилися за Україну та її захисників. У прийнятому зверненні ВРЦіРО закликала всіх причетних до розпалювання військового конфлікту на Сході України до пошуку порозуміння й прагнення до миру, припинення штучного загострення ворожнечі через поширення неправдивої пропаганди та інформаційних маніпуляцій. Вона заявила про свою готовність надання допомоги тим, хто постраждав від військових дій, і закликала громадян України до миру й злагоди, пошуку шляхів примирення через діалог та взаємне прощення. Релігійні діячі високо оцінили службу українських воїнів, військових капеланів і волонтерів на Сході України. Вони висловили переконання, що налагодження широкого суспільного діалогу, співпраця між владою та громадськістю сприятимуть утвердженню миру й згуртуванню нації [16].

Важливим напрямом діяльності ВРЦіРО став розвиток міжнародних контактів, налагодження та підтримка зв'язків з урядовими, громадськими, релігійними організаціями зарубіжних країн.

Про її міжнародний авторитет свідчать контакти з Папським престолом. Ідеться, зокрема про зустріч її членів із Папою Римським Іоанном-Павлом II під час його візиту в Україну в червні 2001 р.

Члени ВРЦіРО мали також зустріч з особистим представником Папи Римського Франциска кардиналом Крістофом Шенборном, під час якої обговорювалися проблеми України, зокрема анексія Криму та війна на Донбасі. Представник папи високо оцінив діяльність Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій як унікальної представницької міжконфесійної інституції, яка не має аналогів в інших країнах світу [17].

Члени Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій зустрічалися також із Державним секретарем Ватикану, кардиналом П'єтро Пароліном, який за дорученням папи Римського Франциска відвідав Україну, щоб висловити солідарність з українським народом, який страждає від війни. У процесі обміну думками з главами українських конфесій з актуальних питань релігійно-церковного життя в Україні та світі кардинал П. Пароліно також дав високу оцінку діяльності ВРЦіРО. Під час цієї зустрічі члени Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій передали запрошення Папі Римському Франциску відвідати Україну [18].

Наприкінці 2016 р. Папа Франциск привітав Всеукраїнську раду церков і релігійних організацій у зв'язку з 20-річчям із часу її заснування.

У практику роботи Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій ввійшли зустрічі з акредитованими в Україні представниками дипломатичного корпусу провідних іноземних держав. Так, на зустрічі членів ВРЦіРО з надзвичайними і повноважними послами країн «Великої сімки» та послом Європейського Союзу в лютому 2018 р. в центрі уваги перебувало широке коло питань суспільного й політичного життя в Україні, серед яких – верховенство права, боротьба з корупцією, економічний розвиток, ефективність реформ і державного управління, безпека та оборона, духовність і моральність, свобода совісті й віросповідання та державно-конфесійні відносини в міжнародному вимірі. Посли відзначили важливу роль об'єднаної релігійної спільноти в становленні громадянського суспільства в Україні, утвердженні правди й справедливості, формуванні нетерпимості до беззаконня та корупції [19].

Важливе значення в утвердженні міжнародного авторитету України мали також візити членів Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій до зарубіжних країн. Так, вони здійснили паломницьку поїздку до Єрусалиму, де провели виїзне засідання, відвідали святині іудаїзму й християнства, зустрілися з посадовими особами Ізраїлю, зокрема міністром закордонних справ та

міністром у справах релігії. Цей візит релігійних діячів України сприяв розвитку міждержавних відносин та прискоренню запровадження безвізового режиму між Україною й Ізраїлем.

З метою розширення міжнародних зв'язків делегація ВРЦіРО відвідала американський континент, де мала зустрічі з Прем'єр-міністром Канади та її парламентарями, а також із посадовцями, громадськими й релігійними діячами США. Під час поїздки до Берліну члени ВРЦіРО провели низку зустрічей із представниками німецької влади, громадськими діячами та працівниками засобів масової інформації.

Про міжнародний авторитет і міжнародну активність Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій свідчать зустрічі її членів із делегацією Всесвітньої ради церков, релігійними діячами Швеції під час їх перебування в Києві. У вересні 2014 р. делегація ВРЦіРО, відвідаючи Норвегію, під час зустрічі в Осло із церковними діячами Росії намагалася донести правду про російську військову агресію в Україні.

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій, представляючи віруючих громадян України, зробила вагомий внесок у розвиток відносин України з європейською спільнотою, у підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом. Підтримуючи євроінтеграційні прагнення України, члени ВРЦіРО неодноразово відвідували розташовані в Страсбурзі (Франція) інституції Європейського Союзу – Європейський парламент, Раду Європи та Європейський суд з прав людини.

З метою зміцнення контактів із європейською спільнотою відбувся візит делегації Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій до Брюсселя, де її члени мали зустрічі з Європейським Комісаром з питань розширення й політики добросусідства, іншими посадовими особами Європейського Союзу, на яких обговорювалися питання європейських перспектив України.

Релігійні діячі України змогли налагодити зв'язки з найбільшою та найчисельнішою партією в Європі, а також групою в Європарламенті – Європейською народною партією і її президентом Вільфредом Мартенсом.

Особливу активність Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій продемонструвала в процесі підготовки до підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом на Вільнюському саміті східного партнерства, що відбувся наприкінці листопада 2013 р. Незадовго до саміту ВРЦіРО прийняла звернення до українського народу, у якому оприлюднила свою політичну позицію щодо євроінтеграції, заявивши, що майбутнє України вони бачать «у колі вільних європейських народів» [20].

Під час перебування в Брюсселі (вересень – жовтень 2013 р.) делегація українських церковних

діячів на зустрічах із керівниками та представниками керівних структур Європарламенту доклала чимало зусиль для сприяння підписанню Україною Угоди про партнерство з Європейським Союзом.

Сприяючи реалізації європейського вибору, напередодні консультативного референдуму в Нідерландах про затвердження Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом члени ВРЦіРО (крім представника Української православної церкви) у березні 2016 р. відвідали Гаагу, де мали зустрічі з депутатами парламенту, політичними, громадськими й релігійними діячами цього королівства. Під час цих зустрічей релігійні лідери України намагалися розвінчувати стереотипи щодо становища релігії й церкви в Україні та переконувати керівництво Нідерландів у необхідності ратифікації згаданої угоди. Особливу позицію із цього питання зайняла Українська православна церква, представники якої напередодні візиту членів ВРЦіРО до Нідерландів зустрічалися з послом цієї країни з прав людини та представили ситуацію таким чином, ніби в Україні принцип верховенства права не дотримується, а її вступ до Європейського Союзу є неможливим [21].

На зустрічах церковних діячів України з депутатами Європарламенту та співробітниками Секретаріату (15–19 травня 2017 р.) обговорювалися актуальні політичні проблеми. Члени делегації закликали європейську спільноту примусити Росію до припинення агресії в Україні шляхом продовження й посилення санкцій проти неї [22].

У контексті підтримки процесу євроінтеграції члени Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій брали участь у конференціях і «круглих столах», присвячених розгляду питань діалогу між владою та конфесіями в контексті європейської системи цінностей, державно-церковних і міжконфесійних відносин в Україні, забезпечення свободи совісті й віросповідання, рівності релігій та проведення єдиної державної політики в релігійній сфері.

Своїми контактами з міжнародною спільнотою, закордонними українцями, візитами до зарубіжних країн лідери релігійних організацій України, намагаючись бути «голосом українського громадянського суспільства», поширювали у світі правдиву інформацію про Україну, доносили позицію віруючих громадян із питань європейської інтеграції, чим робили свій внесок у її зближення з європейським співтовариством. Підтримуючи європейський курс України, церковні лідери вказували при цьому на необхідність збереження національної самобутності українського народу, його традиційних духовних і моральних цінностей, упровадження в європейське суспільство українського досвіду міжконфесійного порозуміння. І хоча Президент України В. Янукович напередодні

Вільнюського саміту відмовився від підписання Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом, Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій продовжувала підтримувати євроінтеграційні устремління населення України.

До важливих напрямів діяльності ВРЦіРО належить сприяння зміцненню матеріальної бази релігійних організацій, покращенню умов їх служіння, забезпеченню релігійних громад культурними будівлями, запровадженню мораторію на їх приватизацію, зниженню тарифів на комунальні послуги, удосконаленню оподаткування діяльності релігійних організацій.

У полі зору Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій були питання повноцінного забезпечення свободи совісті й віросповідання військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань. Саме завдяки зусиллям релігійних діячів започаткував діяльність інститут військового капеланства, зокрема, була створена Рада у справах душпастирської опіки при Міністерстві оборони України. На законодавчому рівні врегульовано питання про капеланство в місцях позбавлення волі.

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій порушила перед українською владою питання про забезпечення свободи совісті й віросповідання у сфері освіти, зближення школи та церкви, а також тривалий час домагалася його вирішення. Завдяки цілеспрямованості й наполегливості її членів на рівні закону врегульовано питання щодо надання права релігійним організаціям на заснування навчальних закладів, зрівняно в соціальних правах студентів та викладачів духовних і світських навчальних закладів різних форм власності, набуло визнання державою дипломів духовних навчальних закладів, вирішено питання ліцензування й державної акредитації духовних навчальних закладів. Також визначено в навчальному процесі місце дисциплін духовно-морального спрямування, які викладаються в українських школах.

До позитивних здобутків Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій та окремих її членів можна віднести також співпрацю з науковим співтовариством, спільне проведення наукових і науково-практичних конференцій, круглих столів, семінарів із проблем свободи совісті й віросповідання, державно-церковних та міжконфесійних відносин, інших міжконфесійних заходів.

Церкви та релігійні організації постійно координували свою діяльність у соціальній і благодійній сферах, звертали увагу керівництва держави на сучасні соціальні виклики, зокрема, на поглиблення поляризації українського суспільства, зростання цін на споживчі товари й комунальні послуги, необхідність посилення захисту соціально незахищених верств населення, ветеранів,

осіб з інвалідністю, самотніх, знедолених, дітей-сиріт тощо.

Одним із завдань Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, закріплених у Положенні про неї, є сприяння об'єктивному висвітленню релігійного життя в засобах масової інформації. У зв'язку із цим члени ВРЦіРО неодноразово порушували перед керівництвом держави питання про необхідність виділення на різних каналах ефірного часу для трансляції програм духовно-просвітницького й морального спрямування за участю представників релігійних організацій. Завдяки вжитим заходам ВРЦіРО спільно з представниками вітчизняних засобів масової інформації вдалося забезпечити всебічне висвітлення питань релігійно-церковного життя в Україні.

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій намагалася привернути увагу громадськості та сприяти розв'язанню також інших важливих суспільно-політичних проблем, зокрема визнання Голодомору 1932–1933 рр. в Україні геноцидом українського народу, підтримки закликів віруючих українців і поляків до примирення та прощення у зв'язку з трагічними подіями на Волині й східній Галичині тощо.

Українська влада високо оцінює діяльність ВРЦіРО, намагається підтримувати та реалізувати її ініціативи. На її заслуги було вказано в щорічному Посланні Президента України Л. Кучми до Верховної Ради України (2000 р.). З огляду на важливу роль ВРЦіРО в житті українського суспільства Кабінет Міністрів України зобов'язав Державний комітет у справах релігій сприяти її діяльності.

Про високий суспільний авторитет Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій свідчить участь в урочистому засіданні з нагоди її 20-літнього ювілею представників органів державної влади, народних депутатів України, науковців, представників експертного середовища, журналістів.

Діяльність ВРЦіРО отримала високу оцінку також на міжнародному рівні. Зокрема, депутат Європарламенту, християнський демократ Ян Олбріхт відзначив унікальну роль Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій, яка за «рівнем діалогу й співробітництва між конфесіями не має аналогів у Європі» [23]. Посол Європейського Союзу Хюг Мінгареллі також заявив, що «роль Всеукраїнської ради церков і релігійних організацій є важливою в забезпеченні соціальної єдності в Україні, у тому числі для протидії російській агресії. Важлива роль церков і релігійних організацій також у справі реінтеграції окупованих територій» [24].

Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій неодноразово ставила себе в приклад українській владі, різним її гілкам, політичним силам

щодо вміння (незважаючи на відмінності в поглядах) досягати порозуміння, висловлювати спільну позицію, приймати консенсусні рішення на благо держави й суспільства, давати відповіді на сучасні виклики.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Таким чином, Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій здійснює багатогранну діяльність, причому не лише в релігійно-церковній, а й у суспільно-політичній сфері. Вона спрямовується на досягнення міжконфесійного миру та порозуміння, встановлення партнерських відносин між церквою й державою, участь у

вдосконаленні законодавства України про релігію та церкву, розвиток міжнародних контактів і сприяння євроінтеграції України, турботу про фізичне й моральне здоров'я української нації, співробітництво релігійних організацій у соціальній та гуманітарній сферах, протидію російській агресії на Донбасі тощо. Завдяки зусиллям ВРЦіРО відбулося включення релігійного чинника в різні сфери суспільного життя країни, зміцнення соціальних позицій церкви та релігійних організацій. Своєю діяльністю вона зробила вагомий внесок у становлення й утвердження української державності та розбудову демократії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Яковенко И. Украина: религиозно-цивилизационная составляющая политических конфликтов. Религия и конфликт. М.: Центр Карнеги, 2007. С. 47–84.
2. Заява за підсумками зустрічі з керівництвом Верховної Ради України. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/378-statement-after-meeting-with-acting-president>.
3. Заява ВРЦіРО щодо суспільно-політичної ситуації в Україні. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/447-statement-uccro-on-social-political-situation-in-ukraine>.
4. Пропозиції Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо змін до Конституції України. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/437-uccro-proposals-for-constitution-of-ukraine>.
5. Президент Янукович готовий врахувати зауваження Ради Церков щодо зміни законодавства про свободу совісті (відео). URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=857&catid=34&Itemid=61&lang=uk.
6. Звернення ВРЦіРО щодо морально-етичного змісту рекламної продукції в Україні. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/499-uccro-against-ratification-of-istambul-convention>; Рада Церков виступає проти повернення реклами пива на ТБ, радіо та вулиці. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/457-uccro-statement-on-alcohol-beer-advertisement>.
7. Декларація про негативне ставлення до явища гомосексуалізму та так званих одностатевих шлюбів. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/49-deklaraciya-vrciro-pro-negativne-stavlennya-do-yavishchagomoseksualizmu-ta-tak-zvanih-odnostatevyh-shlyubiv>.
8. Відкрите звернення на захист сім'ї та дітей. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/492-appeal-in-favor-of-kids-and-family>.
9. Рада Церков закликає депутатів не ратифікувати Стамбульську Конвенцію. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/499-uccro-against-ratification-of-istambul-convention>.
10. Заява Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій у зв'язку з рішенням Ради Федерації Федерального Зібрання Російської Федерації від 1 березня 2014 року. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/380-council-of-churches-statement-on-decision-of-russian-military-invasion>.
11. Звернення щодо нормалізації суспільно-політичної ситуації в Україні з огляду на внутрішні та зовнішні виклики. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/382-council-of-churches-address-on-socio-political-situation-in-ukraine>.
12. Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо ситуації на Сході України. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/407-uccro-appeal-on-situation-in-eastern-ukraine>.
13. Звернення Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій про обов'язок допомоги у захисті Батьківщини. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/425-uccro-statement-defence-ukraine>.
14. Рада церков закликає звільнити заручників з полону на Донбасі. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/471-uccro-statement-hostages-captives-donbas-donetsk-luhansk-ukraine>.
15. Звернення Всеукраїнської Ради Церков на підтримку благодійництва та волонтерської діяльності. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/statements/419-statement-for-support-volunteering-charity>.
16. Звернення ВРЦіРО щодо утвердження миру та поступу українського суспільства. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/events/473-vseukrainska-rada-tserkov-provede-vyizne-zasadannia-na-donbasi>.
17. Всеукраїнська Рада Церков зустрілася зі спеціальним представником Ватикану. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/events/421-uccro-meeting-vatican-legate-christoph-schonborn>.
18. Рада Церков зустрілася з Держсекретарем Ватикану кардиналом П'єтро Пароліном. URL: <http://www.vrciro.org.ua/ua/events/469-rada-tserkov-zustrilasia-z-derzhsekretarem-vatykanu-kardynalom-pietro-parolinom>.
19. Посли країн G7 обговорили стан реформ з Всеукраїнською Радою Церков. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/events/528-uccro-g7-ambassadors-meeting-kyiv>.
20. Звернення Церков і релігійних організацій до українського народу щодо дискусії про європейські цінності в Україні. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1281%3A1&catid=5&lang=uk.

21. Станіслав Носов про підсумки поїздки делегації Ради Церков до Нідерландів. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1676%3A1&catid=62%3Ainterv&Itemid=85&lang=uk; Представники УПЦ розповіли послу Нідерландів про порушення прав віруючих. URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/31988-predstavniki-upc-rozpovili-poslu-niderlandiv-pro-porushennya-prav-viruyuchix.html.

22. Делегація Ради Церков провела зустрічі в Європейському Парламенті та Раді Європи. URL: http://www.irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1804%3A1&catid=35%3Aworld&Itemid=62&lang=uk.

23. Депутати Європарламенту і Рада церков обговорили роль релігії в суспільстві. URL: https://risu.org.ua/ua/index/all_news/ukraine_and_world/international_relations/68345/.

24. Посли країн G7 обговорили стан реформ з Всеукраїнською Радою Церков. URL: <http://vrciro.org.ua/ua/events/528-uccro-g7-ambassadors-meeting-kyiv>.